

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

FILMOVÁ A TELEVIZNÍ FAKULTA

Filmová, televizní a fotografická umění a nová média

Produkce

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Komparácia kín národných filmových archívov
Slovenskej a Českej republiky**

Adam Ligas

Vedoucí práce: MgA. David Havas

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Přidělovaný akademický titul: BcA

Praha, 2020

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

FILM AND TV SCHOOL

Film, Television and Photographic Arts and New
Media

Production

BACHELOR THESIS

**Comparison of Cinemas managed by national
film archives in Slovak and Czech Republic**

Adam Ligas

Supervisor: MgA. David Havas

Opponent:

Date of thesis defense:

Degree granted: BcA

Prague, 2020

Prehlásenie

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Komparácia kín národných filmových archívov Slovenskej a Českej republiky

vypracoval samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Evidenčný list

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že tuto práci použil pouze ke studijním účelům a prohlašuje, že jí vždy řádně uvede mezi použitými prameny.

Jméno	Instituce	Datum	Podpis

Abstrakt

Moja záverečná bakalárska práca rieši problematiku kín národných filmových archívov Slovenskej a Českej republiky. Teda kín, ktoré nie sú priamo spravované so zámerom zisku, ale za účelom duchovného obohatenia spoločnosti, prezentácie filmového bohatstva danej krajiny a edukácie. Vzhľadom na ich celkovú stúpajúcu návštevnosť, možno hovoriť o čoraz vyššom dosahu a miery zodpovednosti. Je dohľadateľných viacero zdrojov týkajúcich sa ich minulosti, avšak žiadne zaoberajúce sa súčasnou situáciou. K presnejším informáciám sa teda dostanem pomocou rozhorov s vedúcimi kín a dramaturgami, ktorí kiná vedú k čoraz väčšej konkurencieschopnosti.

Abstract

My final bachelor thesis deals with the issues of national film archive cinemas located in Slovakia and the Czech Republic. These cinemas are not directly managed with the intention of profiting, but rather for the purpose of spiritually enriching society, presenting the films wealth of these given countries and providing education. Given these cinema's overall increasing traffic, there comes an increased reach and degree of responsibility. Several sources are searchable providing outdated information about these cinemas, but it is difficult to find information relevant about them today. I can get more accurate information through interview with those leading the cinemas and playwrights, who are dealing with ever-increasing competition.

Pod'akovanie

Vďačnosť v prvom rade prejavujem MgA. Davidovi Havasovi, ktorý si napriek svojej vyťažnosti vždy našiel čas a podal pomocnú ruku. Tiež ďakujem svojej rodine za trpezlivosť a prejavenu podporu.

Obsah

Prehlásenie.....	3
Evidenčný list.....	4
Abstrakt.....	5
Podakovanie.....	6
Obsah.....	7
1. Úvod.....	8
2. Metodológia.....	10
2,1) Filmotéka versus kino.....	11
3. Pohľady do minulosti.....	12
3,1) Ako vznikla slovenská filmotéka.....	12
3,1,1) Kinosála K3.....	15
3,2,1) Od kúziel k pohyblivým obrazom.....	16
3,2,2) Vznik filmotéky Ponrepo.....	17
4. Spoločné znaky.....	18
4.1.) Právna forma príspevkovej organizácie.....	18
4.2.) FIAF.....	19
5. Priestory, technológie a ľudské zdroje.....	22
5.1.) Technické špecifikácie a prenájom.....	22
5.2.) Štruktúra a organizácia.....	24
6. Dramaturgia, programovanie a vzdelávanie.....	26
6.1.) Filmotéka Lumière na vzostupe.....	26
6.2.) Dramaturgické postupy filmotéky Ponrepo.....	28
6.3.) Prevádzka v časech pandémie.....	30
6.4.) Filmové vzdelávanie.....	31
6.4.1.) Podiel slovenskej filmotéky na filmovom vzdelávaní.....	32
6.4.2.) Vzdelávacie programy a Ponrepo.....	33
7. Záver.....	35
8. Zoznam zdrojov.....	37

1. Úvod.

Bakalárska práca sa detailne zaoberá fungovaním kín národných filmových archívov Slovenskej a Českej republiky, a to najmä so zameraním na súčasnosť. Tému som si vybral nielen s ohľadom na svoj záujem o kiná s pridanou umeleckou hodnotou, ale aj ako ich pravidelný návštevník, bývalý dramaturg, premietač a jeden zo zakladateľov kina Klap¹ na Vysokej škole múzických umení v Bratislave. Z pozície bežného návštevníka som sa tak pred pár rokmi ocitol na druhej strane plátna, čím som nadobudol možnosť podieľať sa na tvorbe programu a s ním súvisiacich kultúrnych akcií. Hoci v tomto kine už nepôsobím, tieto skúsenosti boli jedným z dôvodov, prečo som sa rozhodol pre danú tému.

Tieto kiná som si tiež vybral, pretože v rámci Vyšehradskej skupiny² sú filmotéky Lumière a Ponrepo jedinečnými, a pokiaľ ide o návštevnosť, čoraz úspešnejšími. Napriek ich rozdielnosti v sebe obe prepojujú sféru verejnej správy, teda ich cieľom je podpora kultúry, avšak obe existujú v konkurečnom prostredí artových kin. Ich prevádzka je síce každoročne podporovaná z verejných zdrojov, čo by mohlo navádzať k predstavám o neohrozenej pozícii, avšak zatvorenie filmotéky Örökmozgó³ v Maďarskej republike z dôvodu nízkej návštevnosti je dôkazom o opaku. Čo však nespornou výhodou je, je úzka spolupráca s filmovými archívami, čo im neraz umožňuje prezentovať filmové diela, k akým by sa súkromné subjekty dostali len ťažko. Nehovoriac o dostupných technológiách – dnešný divák má síce nespočet možností, ako zhliaďnúť audiovizuálne dielo, no výsada premietania z filmového materiálu ostáva len pár kinám a

1 Kino Klap je jediným študentským kinom na Slovensku. Sídli v budove Filmovej a televíznej fakulty Vysokej školy múzických umení v Bratislave. Prezentuje najmä študentskú tvorbu.

2 Spoločenstvo štyroch stredoeurópskeho štátov: Česka, Slovenska, Maďarska a Poľska.

3 Filmotéka spravovaná Maďarským filmovým archívom. Činnosť ukončila v roku 2014.

cinematékam. Neraz som sa stretol v spoločnosti s názorom, že tieto kiná sú zastaralé – tento mýtus v práci vyvrátim. V súčasnosti možno hovoriť o kontextualizácii týchto kín, kedy svojím programom priamo či nepriamo poukazujú na ekologické problémy, politickú situáciu alebo problematiku ľudských práv. Cieľom tejto práce je v skratke popísať históriu vzniku oboch filmoték, oboznámiť čitateľa s legislatívou a organizačnou štruktúrou, dramaturgiou, s ňou súviacim programom, návštevnosťou a následne ukázať, že filmotéky oboch krajín už dávno nestoja na pokraji diváckeho záujmu. Vzhľadom na citlivosť informácii ohľadom financovania túto oblasť spomeniem len zbežne. Pretože sa v práci venujem filmotékam, na úvod načrtnem ich klasifikáciu a vymedzím základné pojmy. Až na históriu, nie je komplexné teoretické uchopenie témy kín Ponrepo a Lumière súčasťou žiadnej odbornej literatúry, aj preto informácie nadobudnem najmä pomocou rozhovorov, čo podrobnejšie opisujem v kapitole metodológie. Jedinou výnimkou je bakalárska práca študentky FAMU Anny Tydlitátovej z roku 2015, s názvom *Šťastné zajtrajšky?*⁴, v ktorej sa zaoberala najmä produkčnými a legislatívnymi zmenami Ponrepa v období od roku 2012 do 2015, a s nimi súvisiacou transformáciou Národného filmového archívu (ďalej len NFA). Správne načrtla vzrastajúci trend „eventizácie“ filmoték, ktoré už nefungujú len ako priestor, kde sa premietajú filmy, ale aj ako kultúrna platforma, kde síce film stojí uprostred záujmu, ale mimo toho ponúka aj širší kultúrny rozmer a naväzuje spoluprácu s odborníkmi z rôznych oblastí. V jej práci tiež pokladá otázku týkajúcu sa budúcnosti filmotéky Ponrepo a návštevnosti kín všeobecne – na ktoré síce už poznáme pozitívnu odpoveď, no v marci roku 2020 stúpajúci trend pozastavila pandémia vírusu COVID-19⁵, čo viedlo k pozastaveniu prevádzok a prehodnocovaniu plánovania.

4 TYDLITÁTOVÁ Anna, *Šťastné zajtrajšky?* Bakalárska práca. Akadémia múzických umení v Prahe, 2015.

5 Pandémia vírusovej choroby COVID-19 vypukla koncom roku 2019 v Číne. Jej príčinou došlo k mnohým reštrikciám – jednou z najviac zasiahnutých oblastí sa stala kultúra.

2. Metodológia

Metodiku špecifikujem z dôvodu nedostatku literárnych zdrojov týkajúcich sa problematiky nielen priamo vybraných filmoték, ale aj práce dramaturga v kine. Výnimkou je história vzniku, ku ktorej sa viaže viacero publikácií. Tému práce možno označiť za dynamickú a neustále sa meniacu – preto sa zameriam najmä na štatistické údaje získané z kín Lumière a Ponrepo po roku 2015 až po súčasnú pandemickú krízu. Získané informácie z oboch kín následne porovnam a zanalyzujem pomocou metódy komparácie. Vybrané cinematéky síce spadajú pod rozdielne kategórie z hľadiska ponímania priestoru – Ponrepo pôsobí ako jednosálové kino, kdežto Lumière so svojími troma sálami možno radiť medzi multikiná, avšak obe vznikli za rovnakým účelom. Podstatnou a smerodajnou časťou rozhovorov pre teoretickú prácu sa stalo následovných desať otázok:

- Aká je priemerná návštevnosť na premietanie?
- Aká je priemerná cena vstupného?
- V akom časovom horizonte sa plánujú premietania?
- Aký je podiel prezentácie domácej a zahraničnej kinematografie?
- Pripravujete retrospektívne cykly konkrétnych režisérov či smerov?
- Čo všetko ovplyvňuje program?
- Poskytujete priestory kina aj pre iné účely, než je oblasť audiovizie?
- Spolupracujete aj s profesionálmi mimo audiovizuálnu oblasť?
- Ktorý film či filmy ktorého tvorca možno z hľadiska návštevnosti považovať za najúspešnejšie?
- Má návštevnosť stúpajúce tendencie?

2.1. Filmotéka versus kino

Kiná reprezentujú jednu z tradičných dôležitých oblastí kultúrneho vyžitia spoločnosti. Ich podstatou je prezentácia audiovizuálneho umenia, deliacou otázkou však je, za akým účelom. Úlohou komerčného kina je najmä vytvárať zisk, kdežto hlavným zámerom filmoték je prezentácia filmového bohatstva danej krajiny, vzdelávanie a výchovná činnosť v tejto oblasti. Pokiaľ teda chceme hodnotiť kvality Ponrepa či Lumiéru, musíme primárne nahliadnúť na plnenie ich poslania, nie na hospodárske výsledky. Nespornou výhodou filmoték oproti bežným kinám, je priama dostupnosť k materiálom filmových archívov. V laických predstavách sa pomerne často stretávame so zamienením definícií filmových archívov a filmoték. Práve archívy, v tomto prípade v Českej republike NFA či v Slovenskej republike SFÚ, sú podľa dostupných listín zriaďovateľmi filmoték, ktoré slúžia ako samostatne fungujúca platforma. Za ďalšie spoločné a globálne merítka, je možné považovať členstvo v organizáciách FIAF – Medzinárodná federácia filmových archívov⁶ a v Asociácii európskych filmoték⁷. Programová skladba filmoték je síce z podstaty zameraná na audiovizuálne dedičstvo, no vďaka špecifickej diváckej základni im je tiež umožnené orientovať sa aj na experimentálnu či amatérsku kinematografiu, a prinášať tak divákovi exkluzívne kultúrne zážitky. Vďaka cinematékam je umožnené archívom prekročiť rámec pamäťovej inštitúcie a sprístupňovať tak bohaté zbierky širokej verejnosti.

⁶ Viac informácií o činnosti tejto organizácie udávam v štvrtej kapitole.

⁷ Korene Asociácie európskych filmoték (ACE) siahajú do roku 1991, kedy európske filmové archívy spoločne vytvorili projekt LUMIERE. Tri hlavné ciele tohto projektu boli – reštaurovanie európskych filmov, hľadanie stratených filmov, cielené vytváranie zbierok s podobnými znakmi. Momentálne má táto organizácia 45 členov. Svojou činnosťou naväzuje na FIAF a tieto dve organizácie spolu často úzko spolupracujú, o čom svedčí napríklad nimi plánovaná letná škola filmového reštaurovania.

3. POHLÁDY DO MINULOSTI

3.1. Ako vznikla slovenská filmotéka

Lukratívna adresa Špitálska 4⁸ centre mesta Bratislavy je filmovým nadšencom známa od roku 1976, kedy Ústredie slovenského filmu⁹ slávnostne otvorilo filmový klub. V tom čase mali prevádzkovatelia k dispozícii štyri kinosály, dve z nich na prízemí a dve o poschodie nižšie. Okrem kinosál priestory slúžili pre klub a kaviareň. Vďaka tomuto spojeniu sa Filmový klub stal miestom na stretávanie väčšiny ľudí z miestneho filmového priemyslu, či už išlo o hercov, režisérov, kameramanov, producentov, ale aj verných divákov.¹⁰

Ďalšou zastávkou na ceste za súčasným kinom bolo Charlie centrum, ktoré na adrese sídlilo od roku 1991. Už vtedy sa stal jeho vlastníkom Slovenský filmový ústav, ktorý ho spravuje v súčasnosti, no cez nájomnú zmlúvu bol prevádzkovaný podnikateľmi. Priestory sa do správy SFÚ dostali delimitáciou¹¹ zo Slovenskej filmovej tvorby Koliba. Sú známe tri spoločnosti, ktoré prevádzkovali kino. Prvou je spoločnosť Tri s.r.o, ktorá sa okrem premietaní angažovala aj sprievodnými podujatiami a koncertmi začínajúcich kapiel. V pondelky sa hrávali filmy pre deti a štvrtky boli venované artovým filmom zo západnej Európy. Od polovice deväťdesiatych rokov spravovala Charlie klub spoločnosť Charlie´s patriaca známemu filmovému producentovi Rudolfovi Biermannovi. Klub spravoval spoločne so svojou manželkou Denisou Biermannovou, rovnako pracujúcou vo filmovom priemysle – distribúcii. Podľa pamätníkov bola skladba programu približne rovnaká ako za minulých prenajímateľov.

8 Podľa dobovej mapy sa ulica až do roku 1990 nazývala Ulica Československej armády. Budova až do 70.tých rokov slúžila ako vojenské kasárne.

9 Po zmenách v usporiadaní slovenskej kinematografie bol SFÚ od 1. júla 1972 organizačne začlenený pod Ústredie slovenského filmu. Ďalšími organizáciami v pôsobnosti ústredia boli Slovenská filmová tvorba Bratislava – Koliba a Slovenská požičovňa filmov.

10 Zdroj: Interview s pamätníčkou Katarínou Horeckou žijúcou v Bratislave

11 Prevod správy majetku štátu

Nehrávali sa tu však mainstreamové filmy. Denne sa premietali minimálne 4 snímky. Slovenský filmový ústav používal priestory len na prevádzkovanie svojho projektu Filmotéka, pomocou ktorého spoločnosti prezentovali archívne filmy. Nemali však možnosť ovplyvňovať skladbu programu ani sprievodné podujatia. Charlie klub publikoval svoj program v mestských periodikách, ktoré boli distribuované zadarmo, na internetových stránkach citylife.sk a najčítanejší slovenský denník Nový čas ich program uverejňoval v sekcii kultúry spoločne s ostatnými kinami.

Poslednou spoločnosťou počas existencie Charlie klubu bola IC Centrum s.r.o, ktorá v priestoroch pôsobila od roku 31.7.2007. Prevádzkovatelia sa postupne prestali sústrediť na prevádzkovanie kina venovali sa viac sprevodným podujatiam a reštauračnej prevádzke. V roku 2008 sa už premietalo len príležitostne a klub sa zmenil na krčmu a nočný podnik. Spoločnosť IC Centrum s.r.o znemožňovala prístup do kina majiteľovi – teda SFÚ, čo vyústilo až do súdnych sporov. Pre neutíchajúce konflikty sa rozhodli prevádzkovateľom odpojiť elektrický prúd. K vyriešeniu súdnych sporov v prospech SFÚ došlo až nedávno. Od roku 2009 do roku 2011 bol priestor nevyužívaný.

Za rekordne krátky čas – tri mesiace, pripravil SFÚ prevádzku prízemnia objektu pod novým názvom - kino Lumiére, ktoré oficiálne začalo fungovať 5. septembra 2011. Pred otvorením prešlo kino kompletnou rekonštrukciou, boli vymenené sedadlá aj premietacia technika. Išlo o historickú udalosť, nakoľko doposiaľ od vzniku SFÚ bol objekt vždy predmetom prenájmu. Generálny riaditeľ SFÚ Peter Dubecký vtedy na tlačovej konferencii povedal: „...názov kina je návratom k podstate kinematografie a zároveň je to hold

zakladateľom filmu, bratom Lumiérovcom."¹² V tom čase boli sprístupnené dve kinosály – K1 a K2. Spravidla sa premietalo dvakrát denne vo večerných hodinách. Prvý rok kino nemalo žiadnych zamestnancov a celá jeho činnosť bola zabezpečovaná externými pracovníkmi či brigádnikmi. Počas 114 dní prevádzky v prvom roku, kino navštívilo 12 150 divákov, čo viedlo k vytvoreniu pevnej koncepcie a vznik nástupnej pozície v medzinárodnej sieti kín Europa Cinemas.¹³

Členstvo v podpornom programe Europa Cinemas usmerňuje fungovanie filmotéky Lumiére až dodnes. Základnými podmienkami účasti v tomto programe sú: viac ako 520 premietaní ročne, minimálna kapacita sály musí byť väčšia ako 70, prevádzku musí ročne navštíviť viac ako 20 000 platiacich divákov, kino sa zaväzuje uvádzať minimálne 30% nenárodnej európskej produkcie, a minimálne 70% z celkového počtu projekcií musí byť titul v premiére, respektíve v lehote dvanástich mesiacov po oficiálnej premiére v danej krajine.¹⁴ Už v roku 2012 si Lumiére splnilo túto povinnosť – celková návštevnosť prekročila hodnotu 36 000 platiacich divákov. Rok 2012 sa tiež niesol v znamení vytvorenia tímu spravujúceho kino. Manažérkou sa stala Zita Hosszúová, ktorá je ňou dodnes, a poskytla mi viacero rozhovorov. Generálny riaditeľ vymenoval programovú radu zloženú z odborníkov z kruhov SFÚ, ktorí sa okrem dodržiavania odporúčaní Europa Cinemas zaviazali podpore slovenskej tvorbe a zlatému fondu slovenskej a svetovej kinematografie sprevádzanej lektorskými úvodmi, či besedami s tvorcami.

12 Zdroj: Charlie centrum ožilo: Slovenský filmový ústav (SFÚ) dnes na Špitálskej ulici v Bratislave otvorí nové Kino Lumiere [online]. Bratislava: Pravda, 2011 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://kultura.pravda.sk/film-a-televizia/clanok/58094-charlie-centrum-ozilo-je-z-neho-kino-lumiere/>

13 Zdroj: Europa Cinemas je podporným programom MEDIA – programu Európskej únie so zameraním na podporu kín, ktoré sú prioritne zamerané na uvádzanie titulov európskych produkcií.

14 Zdroj: Europa Cinemas: Financial supports for Cinemas - Creative Europe / MEDIA. *Europa-cinemas.org* [online]. Paríž [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.europa-cinemas.org/en/activities/financial-supports/supports-for-programming-creative-europe-media>

Dôkazom potreby vzniku slovenskej filmotéky bola nielen vysoká a stúpajúca návštevnosť ale aj konanie viacerých významných filmových festivalov a prehliadok v priestoroch kina, akými sú napríklad: Medzinárodný filmový festival v Bratislave, Filmový festival Jeden svet, Medzinárodný festival Frankofónnych filmov FIFFBA, Festival Slobody, Ars Poetica či známy Febiobest a mnohé ďalšie. Za podstatnú možno považovať digitalizáciu, ktorá sa uskutočnila (zatiaľ však len v jednej sále) v roku 2013 vďaka podpore Audiovizuálneho fondu. Prvým premietaným snímkom sa stal dokumentárny film Kauza Cervanová.¹⁵

3. 1.1. Kinosála K3

Až do roku 2014 bolo možné Lumiére považovať za bežné viacsálové kino. V porovnaní s ostatnými európskymi krajinami, a ohľadom na kvality slovenskej kinematografie je zarážajúci fakt, že až do roku 2014 nespravovala Slovenská republika vlastnú, verejnosti dostupnú filmotéku. V apríli toho roku oficiálne vznikla Filmotéka – Študijná sála Slovenského filmového ústavu, ktorá ponúkala iba projekcie z filmového materiálu. Dramaturgia sa riadila pravidlami stanovenými Medzinárodnou federáciou filmových archívov (ďalej len FIAF). Tejto téme sa podrobnejšie venujem v štvrtej kapitole. V roku 2015 sa slávnostne otvorila štvrtá sála K4, ktorá sa od sály K3 líšila možnosťou digitálnych projekcií. *„Keď sme Kino Lumiére znovuotvárali v roku 2011, bolo zrejmé, že bude potrebovať veľkú obnovu a rekonštrukciu, pretože jeho priestory od roku 1976 neprešli žiadnou zásadnejšou úpravou. Počas uplynulých rokov sa len v niektorých sálach vymenili sedačky, ale to je úplne prirodzené. Stála teda pred nami úloha urobiť projekt, ktorý by smeroval k vzniku*

¹⁵ Snímok vznikol v roku 2013 v réžii Roberta Kirchhoffa.

dôstojného stánku pre kinematografiu a všetkých filmárov, aby vznikol arthouse, aké existujú vo svete."¹⁶ Zakončenie modernizácie sa datuje do roku 2016, kedy všetky sály, vrátane filmotéky K3 nadobudli možnosť digitálnych projekcií. Od tohto obdobia funguje filmotéka ako samostatná programová zložka v rovnakej forme až dodnes, a to nielen z pohľadu ľudských zdrojov, ale aj po technologickej stránke. Práve kinosále K3 spĺňajúcej definíciu filmotéky sa budem v práci venovať ďalej.

3.2.1 Od kúziel k pohyblivým obrazom

Podobne ako pri kine Lumiére v Bratislave, aj názov pražskej filmotéky naväzuje na činnosť slávnej osobnosti. Je ňou kúzelník Viktor Ponrepo, vlastným menom Dismas Šlambor, ktorý svojho času predvídavo zachytil práve sa rozvíjajúcu kinematografiu a distribúciu. Síce mu nemožno pripísať české prvenstvo¹⁷, no napriek tomu sa jeho meno stalo synonymom počiatku českého filmu. Mal bohaté magické vybavenie, ktoré mu umožňovalo pomocou zrkadiel vyvolávať strašidelné javy a rôzne kúzla. Po roku 1986, kedy bol v Prahe predvádzaný Edisonov Vitagraf, a po ňom rôzne stroje podobné kinematografu, spojil Ponrepo svoje kúzelné predstavy s divadlom živých fotografií – s kinematografom. Otvoril si prvé stále kino U Modré štiky na Karlovej ulici. Prvé predstavenie sa odohralo 15.9.1907. Mal jedinú konkurenciu, no údajne sa tešil veľkej obľube: *„Ponrepo návštevníkov vítal úctivou poklonou a úprimným stiskom ruky. Pretože sa však pri väčšej návštevnosti nedokázal pozdraviť so všetkými, dal si natočiť krátky film, ktorý bol potom vždy na konci*

16 Zdroj: Slovenský filmový ústav: KINO LUMIÈRE PO RENOVÁCII PREMIETA V ŠTYROCH ZREKONŠTRUOVANÝCH A ZDIGITALIZOVANÝCH KINOSÁLACH [online]. Bratislava, 2016 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <http://www.sfu.sk/aktualne/354>

17 Zdroj: Internetová encyklopédia dejín mesta Brno: Zahájení provozu kinematografu „The Empire Bio Co.“. Encyklopédie Brna [online]. 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_udalosti&load=1607

programu premietnutý."¹⁸¹⁹Až na harmónium, vytvoril Dismas Šlambor až zarážajúco presnú predstavu o súčasnom kine Ponrepo: „Ponrepo nikdy nezabudol, že je majiteľom kinematografického divadla so všetkým, čo k divadlu patrí: stálym sálom, foayerom, šatňou, cukrárňou a iným príslušenstvom, síce zariadeným skromne. V sále v tej dobe bolo 56 sklapovacích sedadiel, v čele projekčná doska s rámom a skromnou dekoráciou. Stranou stálo pianino a harmonium, ktoré často sprevádzali predstavenia."²⁰ Na Ponrepovu počesť uviedla filmotéka v rámci vzdelávajúceho cyklu krátke snímky, v ktorých sa predviedol ako herec. Nedožil sa však najväčšieho rozmachu, kedy nemý film nahradil zvukový, a z filmu sa stalo uznávané médium. Napriek svojmu spoločenskému prínosu zahynul v roku 1926 na hranici chudoby.

3.2.2. Vznik filmotéky Ponrepo

Súčasnú Kino Ponrepo už síce nefunguje je na mieste Šlamborovho pohyblivého divadla, no po mnohých rokoch zmien sa ustálilo v historickom refektári staromestského Konviktu. Nevestinec v 14. storočí nahradil dom Jerusalemský, neskôr tu pôsobila varhanícka škola, ktorej súčasťou bol aj Antonín Dvořák a po vyštudovaní sa stal jej riaditeľom. Sál v konvikte bol v 18. a 19. storočí využívaný k rôznym spoločenským a kultúrnym akciám, kde vystupovalo mnoho českých aj zahraničných uznávaných umelcov. Málokto si uvedomuje skutočnosť, že na mieste, kde sledujú filmy, predtým vystupovali Richard Wagner, Franz Liszt či Ludwig van Beethoven a mnohí ďalší. Konviktský sál sa preslávil aj v dobe Národného obrodzenia, pretože sa tu v roku 1840 konal prvý český bál. Práve v týchto rokoch bol údajne najlepším tanečným sálom v Prahe. V 20.

18 Zdroj: Bartošek, Luboš. Ponrepo. Od kouzelného divadla ke kinu. Praha: Orbis, 1957, s. 68

19 Podobný prístup v súčasnosti zvolilo kino Bio Oko, ktoré pred každým snímkom divákov pomocou prednahrávaných videí prenesie do premiatacej sály, kde sa im prihovoria a privíta ich samotný premietač.

20 Zdroj: Bartošek, Luboš. Ponrepo. Od kouzelného divadla ke kinu. Praha: Orbis, 1957, s. 60

storočí sa v sále otvoril Bio Konvikt a od konca druhej svetovej vojny až do roku 1958 na mieste fungovalo štúdio bábkového filmu Jiřího Trnky. V 70. rokoch sa Konvikt dostal do veľmi zlého stavu, bolo nutné urobiť rozsiahlu rekonštrukciu, ku ktorej došlo spolu s archeologickými prácami až koncom 90.tych rokov.²¹

4. Spoločné znaky

4.1. Právna forma príspevkovej organizácie

Obe filmotéky sú pod správou archívov, ktoré sa právne označujú ako príspevkové organizácie so vznikom na základe zriaďovateľských listín.^{22 23} Ide o jednu z foriem hospodárenia právnických osôb. Takáto forma môže v oboch krajinách vzniknúť buď zákonom, alebo rozhodnutím zriaďovateľa – čo môže byť napríklad orgán štátnej správy. Musia viesť účtovníctvo a predkladať účtovnú uzávierku. Pokiaľ ide o kiná, táto forma je pomerne bežná, mnoho obcí či miest má v správe svoje obecné, či mestské kino. Jedným z dôvodov je aj stratovosť kín. Naopak výhodou je garancia finančnej podpory, a to najmä v takých významných inštitúciách akými sú filmové archívy. Touto formou síce nadobujú istu formu autonómie, zároveň sa však stávajú závislými na cieľoch uvedených v zriaďovacích listinách a verejných financiách. Ponrepo i Lumiére sú od počiatku vedené takmer identickými smernicami. Pokiaľ ide o činnosť flmoték, podobnými pravidlami už sa riadili pred ratifikáciou zriaďovateľských listín na základe pravidiel organizácie FIAF. Pravidiel spísaných v slovenskej i českej zakladateľskej listine je mnoho, no základná činnosť by sa sa dala zhrnúť takto:

21 Zdroj: www.pamatkovykatolog.cz/konvikt-s-kostelem-sv-bartolomeje-15577401

22 NFA nadobudlo štatút štátnej príspevkovej organizácie na základe rozhodnutia ministerky kultúry ČR, Aleny Hanákovéj v roku 2013, podľa zákona č.203/2006 Sb., o niektorých druhoch podpory kultúry a o zmene niektorých súvisiacich zákonov, v znení zákona č. 227/2009 Sb.

23 SFÚ nadobudlo túto formu v roku 2007 na základe zákona č. 343/2007 o podmienkach evidencie, verejného šírenia a uchovávaní audiovizuálnych diel, multimediálnych diel a zvukových záznamov, umeleckých výkonov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (audiovizuálny zákon) sú orgánmi SFÚ generálny riaditeľ a rada.

1. Zhromažďovanie, ochrana, reštaurovanie, vedecké spracovanie, sprístupňovanie a využívanie audiovizuálnych archíválii,
2. Zhromažďovanie, budovanie, ochrana, reštaurovanie, vedecké spracovanie, sprístupňovanie a využívanie písomných archíválii
3. Zaisťovanie verejných knižných a informačných služieb
4. Študijná, poznávacia, dokumentačná, informačná, poradenská, konzultačná, kurátorská a vydavateľská činnosť
5. Prezentácia filmových zbierok a šírenie filmovej a audiovizuálnej kultúry, tiež najmä spravovaním archívneho kina pre verejnosť
6. Vzdelávacie a osvetová činnosť
7. Prezentácia súčasnej kinematografie a filmového priemyslu v zahraničí

4.2. FIAF

Prvé filmové archívy a zbierky začali vznikať až po konci prvej svetovej vojny. Inštitucionálne sa začali v medzivojnovom období formovať archívy vo Švédsku, Nemecku, Veľkej Británii, Francúzsku a USA. Táto skutočnosť neskôr viedla k potrebe vzniku medzinárodného združenia – Medzinárodnej federácie filmových archívov (FIAF), čo sa podarilo v roku 1938 v Paríži. Pôsobnosť bola rýchlo narušená ďalšou svetovou vojnou a činnosť sa obnovila až v polovici roku 1946, za účasti všetkých zakladajúcich členov s výnimkou Nemecka. V tomto roku sa členom stal tiež Filmový archív pod správou Československého filmového ústavu (ČSFÚ). Po rozdelení republík a vzniku samostatných archívov NFA ostalo členom FIAF-u, zatiaľ čo SFÚ sa to podarilo až v roku 2001.

„Členstvo v tejto organizácii pre SFÚ znamená nielen potvrdenie kvalít a rozsahu jeho činností v oblasti archívnej starostlivosti o filmy

*a súvisiace materiály, ale aj dôležité práva a záväzky. SFÚ ako člen FIAF môže svoje archívne zbierky verejne uvádzať vo svojom študijnom kine a môže využívať všetky materiály, informácie a know how, ktoré FIAF svojim členom poskytuje.*²⁴ Archívy však na oplátku musia dodržiavať podmienky katalogizácie, ochrany a obnovy filmového bohatstva. Podľa slov dramaturga kina Ponrepo Milana Klepikova, je najväčšou výhodou členstva vo FIAF-e dostupnosť materiálov zo zahraničia. Podľa aktuálnych údajov organizácia združuje viac ako 170 inštitúcií v 75 krajinách.²⁵ Za najdôležitejší dokument možno považovať Etický kódex²⁶, ktorý sa každým rokom mení. Skladá sa z preambule popisujúcej základnú činnosť, práv archívov, práva pre budúce generácie, vymožitelnosti práva, práva zdieľania zbierok a pravidiel správania sa pracovníkov v archívoch. Tento kódex sa pochopiteľne dotýka aj fungovania filmoték Ponrepo a Lumiére. Členstvom sa zaväzujú, že všetky premietania musia mať kultúrny či vzdelávací charakter, nikdy by nemali vstupovať do vedomého konkurenčného boja v prípade výberu materiálov, všetky premietania musia prebiehať v budove spravovanej NFA či SFÚ. Predpokladám, že toto je jeden z dôvodov nízkej návštevnosti oboch filmoték v letných mesiacoch, kedy diváci uprednostňujú letné kiná. Podľa kódexu nemôže byť hlavným cieľom programu zisk. To síce primárne neznamena, že projekcie musia byť zdarma, no v prípade výberu vstupného sa tieto financie musia preukázateľne investovať do ďalšieho fungovania archívu a nemôže sa na nich obohatiť jednotlivci, skupiny, ani samotná organizácia. Nielen tento bod považujem za jasný dôkaz, že zamestnancov filmoték možno považovať za nadšencov a otvorených podporovateľov kultivovanej spoločnosti.

Hlavné ciele organizácie FIAF sú:

24 Zdroj: Slovenský filmový ústav: ROZHOVOR s Martinom Šmatlákom, členom rady SFÚ. 25fps.cz [online]. 2008 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <http://25fps.cz/2008/slovensky-filmovy-ustav/>

25 Zdroj: www.fiafnet.org/pages/history/FIAF-Timeline.html

26 Zdroj: www.fiafnet.org/community/Code-Of-Ethics.html

1. Dodržiavanie etického kódexu pre reštaurovanie a uchovávanie filmového bohatstva
2. Podporovať vznik audiovizuálnych archívov v krajinách, kde nie sú
3. Snaha o zlepšenie právneho kontextu, v ktorom filmové archívy vykonávajú svoju prácu
4. Vyzdvihovanie filmovej kultúry a podporovať výskum na poli filmu, na národnej i medzinárodnej úrovni
5. Podpora školení expertov v reštaurovaní a poznávanie nových archívnych techník
6. Zaisťovanie trvalej dostupnosti materiálov pre štúdium a výskum širokej verejnosti
7. Podpora zhromažďovania a vyhľadávania dokumentov týkajúcich sa kinematografie
8. Rozvoj spolupráce medzi členmi a zaisťovanie dostupnosti filmov a dokumentov na medzinárodnej úrovni²⁷

Organizácia každý rok organizuje kongresy, kde sa zúčastnení predstavitelia archívov daných krajín venujú vybraným témam. Naposledy sa tento kongres konal v Českej republike v roku 2018.²⁸ Česká republika má aj v súčasnosti zastúpenie v tejto organizácii²⁹ – vedúci oddelenia kurátorov Matěj Strnad bol koncom roku 2019 menovaný predsedom programovej komisie.

27 Zdroj: www.fiafnet.org/community/mission-FIAF.html

28 Zdroj: www.fiafnet.org/images/tinyUpload/2019/08/2016-Prague-Congress-Brochure-web.pdf

29 Významnou osobnosťou podieľajúcou sa na fungovaní tejto organizácie je aj bývalý riaditeľ NFA Vladimír Opěla. Je považovaný za kľúčovú osobnosť filmového archívniectva. Desiat rokov bol členom katalogizačnej komisie a 6 rokov pracoval ako člen vedúceho výboru, kde napokon zastával miesto viceprezidenta. Organizoval svetový kongres FIAF v Karlových Varoch, za svoju činnosť získal cenu ministerstva kultúry.

5. Priestory, technológie a ľudské zdroje

5.1. Technické špecifikácie a prenájom

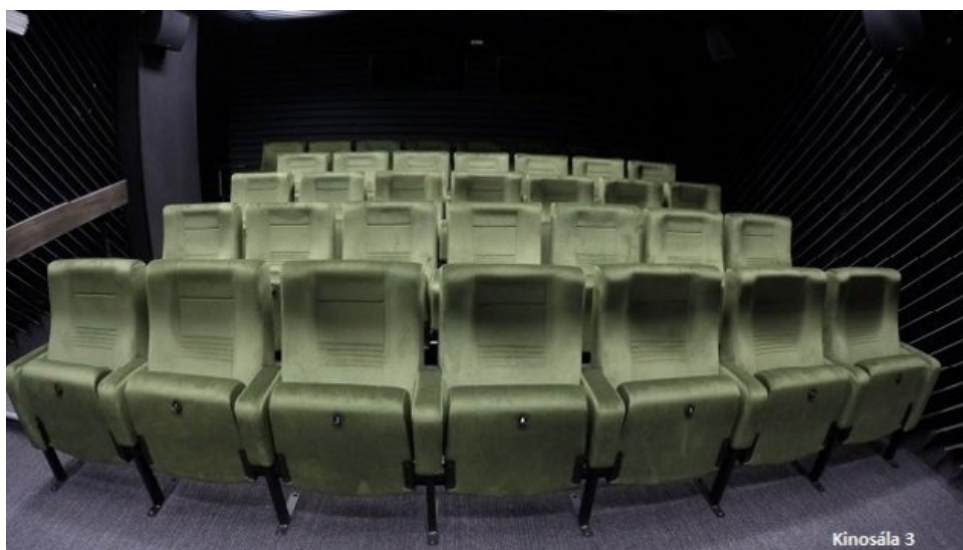
Lumiére narozdiel od Ponrepa sídli vo svojich priestoroch (Ponrepo funguje v Konvikte na základe zmlúvy o prenájme). Obe sa však nachádzajú v centre hlavných miest a okrem prezentácie filmového umenia slúžia aj ako priestor pre stretávanie ľudí z audiovizuálneho priemyslu (to najmä vďaka prevádzkam kaviarní). Podstatným rozdielom medzi slovenskou a českou filmotékou je rozloženie a veľkosť samotných priestorov. V Bratislave si diváci v súčasnosti môžu vybrať medzi štyrmi kinosálami, označovanými ako K1, K2, K3 a K4. Za filmotéku dodržiavajúcu pravidla FIAF, však možno označiť len jednu – K3. Jej špecifikácie sú:

Kapacita: 36

Filmová projekcia: 35mm (35mm MEO 5X B3e)

Digitálna projekcia: Barco DP2K – 8S

Zvuk: Dolby Digital Surround EX (7,1)

Obr.1 – kinosála K3

Zdroj: Kino Lumiére³⁰

³⁰ Zdroj: <https://www.kino-lumiere.sk/klient-863/kino-241/stranka-8673>

Už na prvý pohľad nie príliš prítažlivá a malá sála filmotéky SFÚ nepôsobí ako miesto, ktoré by sa snažilo o pozornosť širokej verejnosti. Treba však poznamenať, že pri odhadovanej vyššej návštevnosti sa projekty presúvajú do väčších kinosál – do K1 alebo K2, kde kapacita presahuje 100 návštevníkov. Spravidla sa tak deje pri filmovom vzdelávaní. Priestory a atmosféra s filmotékou NFA sú však neporovnateľné. Tie taktiež umožňujú bezbariérový prístup, zatiaľ čo kinosála K3 sa nachádza v podzemí.

Obr.2. – kinosála Ponrepa

Zdroj: NFA³¹

Návštevníka filmotéky NFA po vstupe do Konviktskej kinosály očarí nielen bohatá výzdoba a architektúra 18. storočia, ale aj povestné otváranie opony pred každou projekciou či piano priamo pod plátnom. Malá, no stále výhodou je možnosť vziať si do kinosály Ponrepa nápoje z kaviarne. Technické špecifikácie kinosály sú:

31 Zdroj: www.nfa.cz

Kapacita: 117 divákov

Filmová projekcia: 16mm Meoptoon II, 2x 35mm MEO 5X, dvojpás

Digitálna projekcia: DCI projekcia NEC 1000NC, Panasonic PT EZ570E

Zvuk: Dolby 750 + 650 (SR alebo Digital)

Oba priestory si je možné prenajať, aby však neporušovali pravidlá ustanovujúcej listiny či orgnizácie FIAF, musí účel prenájmu priamo či nepriamo súvisieť s filmovým umením. Takéto akcie musia byť v prvom rade apolitické a rešpektovať poslanie filmových archívov. S personálnou obsluhou ponúka Lumiére prenájom v sume 60 EUR za každú započatú hodinu – táto čiastka sa týka len kinosály K3. V Ponrepe je základná cena prenájmu stanovená na 115 EUR na hodinu – tá sa však mení na základne počtu prítomných zamestnancov na mieste. Pomerne bežné je využívanie týchto služieb ďalšími verejnými inštitúciami, akými sú ambasády. Podľa dostupných údajov Lumiére svoje priestory prenajal za rok 2019 19-krát.

5.2. Štruktúra a organizácia

Kino SFÚ má v súčasnosti troch stabilných zamestnancov. Sú nimi manažérka Zita Hosszuová, ktorá primárne dohliada na zostavovanie programu, podieľa sa na príprave cyklov a koordinuje organizáciu externých spoluprác (festivaly, prehliadky, prednášky, školské premietania). Pod ňou pracuje Anita Pócsová na pozícii odbornej referentky a zástupcu so zameraním na spravovanie webstránky a kontroly činnosti brigádnikov. Na polovičný úväzok pracuje projekčný technik. Fungovanie kina stojí na ďalších ľuďoch, napríklad zostavujúcich program - jedná sa však o zamestnancov SFÚ či generálneho riaditeľa SFÚ, ktorý dohliada na dodržiavanie koncepcie. Hlavným dramaturgom filmotéky K3 je Michal Michalovič, zamestnanec SFÚ. S prípravou cyklov mu pomáhajú Rastislav

Steranka (riaditeľ Národného kinematografického centra) a Richard Steinhubel (oddelenie filmového archívu).

Vedúcim kina Ponrepo je od roku 2016 David Havas, ktorý tak nahradil súčasného dramaturga Milana Klepikova³². Tiež dramaturgicky sa na príprave programu a cyklov podieľa Václav Kofroň. Vyššia návštevnosť naproti slovenskej filmotéke si vyžaduje čoraz väčší tím interných pracovníkov – ďalej sú medzi nimi Lenka Marxová s agendou administratívy (objednávky, preklady, príprava zmlúv), Jiří Holba, ktorý od roku 2017 pomáha Davidovi Havasovi s koordináciou a je jeho „pravou rukou“. Od minulého roku sa o prípravy na zložitejších projekciách a prenájmoch podieľa Jan Trnka. Technického pracovníka má Ponrepo jedného a to: Petra Van Zaanena. Vedľa interných zamestnancov, podobne ako pri filmotéke SFÚ, fungovanie výrazne ovplyvnilo a ovplyvňuje mnoho externých odborníkov³³ a brigádnikov.

32 Milan Klepikov patrí medzi dôležité postavy premeny a modernizácie kina Ponrepo. Spočiatku bol len pravidelným návštevníkom, neskôr začal pôsobiť ako externý a interný dramaturg, a od roku 2013 do roku 2016 pôsobil ako vedúci kina.

33 Jedným z nich je Jiří Forejt, zakladateľ združenia Free Cinema a iniciátor filmového vzdelávania, viď. 6.kapitolu

6. Dramaturgia a programovanie

Dramaturgia kin je neustále sa meniaci a dynamická činnosť a dá sa voči nej pristupovať ako k živému organizmu. V prípade filmoték možno hovoriť aj o kurátorovaní – čo možno opísať ako proces výberu filmov za účelom ucelenej programovej skladby. Oproti bežným kinám spočíva ich výhoda v možnosti premietania archívnych snímok z formátov 35mm a v prípade Ponrepa aj 16mm. Spoločným znakom v tomto prípade je programová skladba v tématických cykloch – či už ide o cykly vzdelávacie alebo zamerané na retrospektívu určitého obdobia či režiséra. Až na pár výnimiek sa jedná o neopakovateľnú programovú skladbu. Štandardné kiná zo svojej podstaty výberom sledujú skôr popularitu a čo najvyššie tržby, zatiaľ čo filmotéky sú usmerňované koncepciou založenou na pravidlách.³⁴ Napriek tomu, návštevnosť konštantne stúpa v oboch prípadoch. Štatistiky nemožno porovnávať priamo – kapacita Ponrepa je oproti slovenskej filmotéky niekoľkonásobne vyššia.

6.1. Filmotéka Lumière na vzostupe

Od svojho vzniku v roku 2014 do súčasnosti participujú na tvorbe programu filmotéky SFÚ traja kurátori – Michal Michalovič, Rastislav Steranka a Richard Šteinhubel. Ich činnosť je však priamo kontrolovaná orgánom programovej rady.³⁵ Program sa v prípade dôležitých výročí formuje už niekoľko mesiacov dopredu, podobne ako v Ponrepe však program zverejňujú dva mesiace predtým. Program je zverejňovaný na webe a na letáku samostatne. Na jeho vypracovávaní sa okrem

³⁴ Dodržiavanie pravidiel členstva v organizácii FIAF či ACE, a cieľov uvedených v zakladateľských listinách.

³⁵ Programová rada má šesť členov. Sú nimi Peter Dubecký (generálny riaditeľ SFÚ), Zita Hosszuová (manažérka kina), Simona Nôtová (tlačová tajomníčka SFÚ), Miroslav Ulman (odborný referent Audiovizuálneho informačného centra SFÚ), Marek Leščák (prezident Slovenskej a filmovej televíznej akadémie) a Silvia Dubecká (riaditeľka kancelárie Asociácie slovenských filmových klubov). Okrem kontroly rada tiež odporúča postupy pri tvorbe cyklov.

dramaturgov podieľajú aj poprední odborníci na filmovú históriu. Štandardne sa premieta 7 filmov týždenne, no počas leta sa jedná len o výnimočné akcie. Dramaturgickú skladbu určujú tieto priority:

- Súčasná slovenská tvorba
- Zlatý fond slovenskej a svetovej kinematografie (lektorské úvody a debaty s tvorcami)
- Detský divák a filmové vzdelávanie, školské projekcie³⁶

Voči tejto koncepcii sa vtipne (a neporušením hraníc) vymedzili kurátori cyklom „Zabávajte sa, prosím!“, čím už od začiatku chceli verejnosti naznačiť, že filmotéka nie je múzeum. *„Chceme vyťahovať na svetlo zaujímavé veci, ktoré ostávajú často za okrajom pozornosti, A nechceli by sme, aby sa divák cítil previnilo, ak sa chce v kine zabávať, preto ho cyklom Zabávajte sa, prosím! na to otvorene vyzývame“.*³⁷ Podľa oficiálnych štatistík³⁸ tvoria predstavenia z archívnych zbierok SFÚ približne 10% programovej skladby.

Za minulý rok mali návštevníci možnosť vidieť spolu 646 projekcií, vďaka čomu celková návštevnosť dosiahla 5693 divákov. Pre porovnanie možno uviesť rok 2014 – projekcií bolo len 116 a návštevníkov 960.³⁹ Priemerná návštevnosť sa teda blíži k desiatim divákovi. Za zaručený divácky záujem podľa slov Michala Michaloviča⁴⁰ (podobne ako v Ponrepe) sa dá považovať tvorba Andreja Tarkovského a Davida Lyncha. Projekcie filmotéky zvyčajne predstavujú od 10% do 15% celkového programu multikina Lumiére, ich podiel na návštevnosti však predstavuje len 2 až 5%. Vstupné za posledné roky ostáva v rovnakej cenovej hladine – 3

36 Zdroj: Výročná správa SFÚ, 2014

37 Zdroj: Filmotéka uvedie staré dobré filmy [online]. Pravda, 2014 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://kultura.pravda.sk/film-a-televizia/clanok/313169-filmoteka-uedie-stare-dobre-filmy/>

38 Zdroj: Výročná správa SFÚ 2019

39 Zdroj: Výročná správa SFÚ, 2014

40 Zdroj: Interview, Michal MICHALOVIČ, dramaturg filmotéky, Bratislava 8.9.2020

eurá⁴¹ (približne 80 Kč). Naproti tomu Ponrepo ponúka jednorázové vstupné za 120 Kč. Dovolím si však tvrdiť, že tento rozdiel je opodstatnený – slovenská filmotéka síce ponúka rozmanitý program, no v pomerne nepríťažlivom prostredí.

6.2. Dramaturgické postupy filmotéky Ponrepo

Program tvoria prevažne dvojmesačné cykly, aby diváci v prípade rozsiahlych retrospektív stihli navštíviť čo najviac filmov a zároveň sa nenasýtiť jednej témy v krátkom období. To znamená, že diváci sa k finálnej verzii programu dostanú zvyčajne dva až tri mesiace pred uvedením. Plánovanie pochopiteľne prebieha v rozsiahlejšom horizonte. Medzi známe cykly patria Film před sto lety⁴², Midnight Movies⁴³ či vzdelávacia platforma Ponrepo dětem⁴⁴. Českú filmotéku v porovnaní so slovenskou považujem za omnoho iniciatívnejšiu – často pomocou cyklov či spoluprácou participuje na pripomínaní a hľadaní riešení celospoločenských problémov. Ako príklad možno uviesť aktuálny cyklus Film a klima: Budúcnosť životného prostredia. Ten sa skladá z pásma krátkometrážnych filmov s dôrazom na premenu ekologického uvažovania.⁴⁵ Okrem projekcií prebehlo v rámci tejto platformy aj viacero diskusií s odborníkmi. V blízkej budúcnosti je napríklad podľa slov vedúceho kina Davida Havasa v pláne poukázať pomocou skladby na problematiku hnutia Black Lives Matter.⁴⁶ „*Snažíme sa nesledovať iba výročia a jubileá, aby sme sa nestali iba kinom nekrológov*“⁴⁷.

41

42 Jedná sa unikátne projekcie v spojení so živou hudbou. Premietané sú snímky, ktorých vek presiahol 100 rokov.

43 Cyklus s vysokým potenciálom oslovenia nových návštevníkov. Premietajú sa kultové snímky z 35mm formátu (napr. Rocky, Nočná mora z Elm Street, Noc ožvlých mŕtvov, Easy Rider a.i.)

44 Vid' kapitolu 6.4.2.

45 Mnoho z týchto podujatí bolo vysielaných online pomocou sociálnych sietí. Projekt vznikol z iniciatívy NFA, FAMU pro klima a Fridays For Future Česká Republika.

46 Black Lives Matter (BLM) je aktivistické hnutie, ktoré vzniklo už v roku 2013, no do pozornosti širokej spoločnosti vošlo najmä po usmrtení afroameričana policajtom. Hnutie upozorňuje na zvýšené policajné násilie a rasovú nerovnosť v Spojených štátoch.

47 Zdroj: Interview, David HAVAS, manažér filmotéky Ponrepo, Praha 25.8.2020

V priestoroch kina sa pravidelne organizujú aj ľudskoprávne festivaly ako Jeden svet či Mene Tekel.

Výber snímok z archívu (to sa týka aj SFÚ) je napokon ovplyvňovaný aj technologickým aspektom. Podstatnú časť archívu tvoria kópie z nitrátu celulózy, ktorých premietanie je zákonom zakázané. Ďalším obmedzením výberu môže byť obotrebovanie kópii – niektoré z nich už sú na hrane „premietateľnosti“. Napriek tomu, že archív NFA patrí medzi najväčšie na svete, Ponrepo svoju ponuku čoraz častejšie obohacuje o súčasnú európsku tvorbu, experimentálne či študentské snímky z FAMU (cyklus Paralelní kino)⁴⁸. Svoj cieľ oslovovať čoraz širšie spektrum divákov sa mu darí naplňať. Dôkazom toho je čoraz vyššia návštevnosť. V roku 2015 bolo zrealizovaných 463 projekcií, ktoré navštívilo 16 190 divákov. Následovné roky konštantne rástol ako počet projekcií, tak i návštevníkov. V roku 2019 už šlo o 521 projekcií a zvýšenie návštevnosti na 20 370 divákov a to aj napriek zvýšeniu jednorázových vstupov. Ako uviedol David Havas: *„Je vhodné vyslať signál, že premietanie z filmovej kópie nie je podradné digitálnej projekcii, ale skôr že sa jedná o artefakt, ktorý si vyžaduje starostlivosť a odbornú kvalifikáciu.“*⁴⁹ Cena základného lístku je v súčasnosti 120 Kč. V ponuke je však viacero zľavových možností pre študentov, seniorov a možností členstva v Ponrepe.

6.3. Prevádzka v čase pandémie

Budúcnosť filmového priemyslu, a to najmä kinodistribúcia nebola nikdy tak ostro skúšaná a nečelila tak neistej dobe. Príčinou je pandémia COVID-19. Takmer tri mesiace diváci v období od marca do začiatku mája 2020 nemohli vstúpiť do kín. Už pár rokov po nástupe média internetu začali vznikať diskusie o premenách kinodistribúcie.

Otázka, či si divák vyberie návštevu kina, alebo jednu z mnohých

48 Projekcie pripravujú kurátorky Johana Ožvold a Sylva Poláková. Konajú sa za účasti tvorcov.

49 Zdroj: Interview, David HAVAS, manažér filmotéky Ponrepo, Praha 25.8.2020

streamovacích služieb dnes opätovne nabera nový rozmer. V jeho rozhodovaní v neprospech kín i filmoték môžu napomôcť zavedené opatrenia⁵⁰ zo strán poverených orgánov, či čoraz väčší čas strávený vo virtualnej realite nastupujúcej generácie, o čom svedčia rekordné zisky herného priemyslu. Kiná síce boli v oboch krajinách otvorené od mája, no obmedzujúcich pravidiel v platnosti je bolo mnoho a dnes sú opäť zatvorené, s nie príliš pozitívnymi výhliadkami na znovuoživenie. Tieto pravidlá boli zvlášť prísne na Slovensku. Do filmotéky nebolo možné vstúpiť bez rúška, aplikovania dezinfekcie, dodržiavanie rozstupov či odporúčanie šachovnicového sedenia.⁵¹ Následkom toho kinosála K3 znížila počet sedadiel z pôvodných 36 na 27⁵². Kino Ponrepo svoju prevádzku ukončilo 11.3.2020 a opätovne spustilo 8.6.2020. *„Toto obdobie nám prinieslo mnoho času na prehodnotenie doterajšieho fungovania, a najmä prípravu kvalitného programu, i keď sme museli presunúť dôležité filmy zamerané na pripomenutie výročia okúpacie“*.⁵³ Okrem toho mali kiná možnosť vyskúšať si live stream. Ten sa líši od služby VoD tým, že šlo o kontinuálnu projekciu bez možnosti pretáčania.⁵⁴ Práve táto služba je jedna z možností, akými sa filmotéky budú snažiť budovať komunitu a udržiavať svojich priaznivcov.

50 Zdroj: Opatrenie Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky pri ohrození verejného zdravia. [uvzsr.sk/docs/info/covid19/03_07_final_opatrenia_ruska.pdf](https://www.uzsr.sk/docs/info/covid19/03_07_final_opatrenia_ruska.pdf)

51 Obsadiť možno len každé druhé sedadlo.

52 Zdroj: www.kino-lumiere.sk/klient-863/kino-241/stranka-8673

53 Zdroj: Interview, Milan KLEPIKOV, dramaturg filmotéky Ponrepo, Praha 20.8.2020

6.4. Filmové vzdelávanie

Vzdelávacie aktivity sú jedným z hlavných cieľov filmoték – nielen na základe zriaďovateľských listín, ale aj pravidiel organizácie FIAF. A keďže sa jedná o verejné inštitúcie, je táto činnosť zo strany spoločnosti aj očakávaná. Ako hovorí Michal Michalovič, kurátor, dramaturg slovenskej filmotéky a iniciátor filmového vzdelávania v rámci SFÚ: *„Je prekvapivé, že filmové umenie možno považovať za jedno z najdôležitejších médií nielen 21. storočia, a napriek tomu nie je súčasťou povinných školských osnov. Túto činnosť vykonávame my, no v podstate na lokálnej úrovni. Nemožno očakávať, že do nášho kina v hlavnom meste budú dochádzať žiaci z východu Slovenska.“*⁵⁵ Táto situácia je takmer identická aj v Českej republike. *„K založeniu Free Cinema nás viedlo presvedčenie, že pokiaľ chceme premieňať českú kinematografiu k lepšiemu, tak je potrebné vytvárať priestor pre kultiváciu divákov. Filmová výchova bola v tej dobe ako samostatný odbor celkom bezbranná. Učitelia nevedeli, ako k nej pristupovať, a my sme nadobúdali presvedčenie, že akýsi impulz by mal prísť od filmárov samotných.“*⁵⁶ Slová Jiřího Forejta, jednej z ústredných postáv filmového vzdelávania v ČR, to len potvrdujú. Obe filmotéky napokon participujú na viacerých vzdelávacích programoch⁵⁷ a cykloch. Dve z nich však možno považovať za nosné – Filmový kabinet a Freecinema, oba začali fungovať v roku 2013.

55 Zdroj: Interview, Michal MICHALOVIČ, dramaturg filmotéky, Bratislava 8.9.2020

56 SMÍTALOVÁ, Petra. Dnešní děti budou jiní diváci: Rozhovor Petry Smítalové s dramaturgem společnosti Free Cinema Jiřím Forejtem. Lidové noviny [online]. 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.eduin.cz/clanky/lidove-noviny-dnesni-deti-budou-jini-divaci/>

57 Jeden z ďalších a nových vzdelávacích programov je CinEd – Európsky vzdelávací program v oblasti filmovej výchovy. Ten však priamo nespolupracuje s NFA ani SFÚ. V Českej Republike došlo k jeho spusteniu v roku 2017, v SR sa zatiaľ neplánuje jeho zavedenie. CinEd okrem vybraných umeleckých filmov ponúka učiteľom a mentorom aj metodické materiály.

6,4,1, Podiel slovenskej filmotéky na filmovom vzdelávaní

V roku 2013 spustil SFÚ projekt s názvom Filmový kabinet. Za touto iniciatívou stáli na počiatku dvaja ľudia – kurátor Michal Michalovič a estetik Juraj Oniščenko. Platforma bola od počiatku určená pre širokú verejnosť, bezohľadu na vek. Prihlásení záujemcovia mali možnosť počas dvoch semestrov poznávať svetovú kinematografiu od jej počiatkov až po zrod legendárnych slovenských filmov a tzv. československú novú vlnu. Záujem sa snažili vyvolať aj pomocou jedinečných projekcií z archívnych filmových materiálov vo formáte 35mm. Zvýšený záujem po prvom ročníku (oba semestre vypredané) viedol k získaniu finančnej podpory zo strany Audiovizuálneho fondu.

Síce nie pod záštitou SFÚ⁵⁸, na tento úspech v nasledujúcom roku naviazal aj Filmový kabinet deťom⁵⁹. Ten bol primárne určený pre základné školy a počas 9 stretnutí ho navštívilo viac ako 600 žiakov. Zvyšujúci sa záujem je podľa môjho úsudku dôkazom o potrebe kvalitného filmového vzdelávania – už nasledujúci rok Filmový kabinet deťom takmer stornásobil počet absolventov. *„Projekt kladie na deti vyššie nároky, než bežná komerčná produkcia. Naším cieľom je vychovávať detského diváka od útleho veku. Predstavujeme kino ako kultúrno-spoločenský priestor.“*⁶⁰ Vznikli tzv. animované štvrtky, kde sa deti zo základných škôl môžu interaktívne podieľať na výrobe audiovizuálneho diela. V roku 2015 sa tento cyklus dokonca predstavil v kine Ponrepo. Oba vzdelávacie programy fungujú v rovnakej podobe dodnes – s neustále rovnakým záujmom zo strany verejnosti.

58 Autorom projektu je Asociácia slovenských filmových klubov

59 Od septembra 2014 sú vďaka tejto iniciatíve v priestoroch kina pravidelne organizované školské projekcie.

60 Zdroj: Film výchova: Chceme deťom ukázať, že animované filmy nejsou jen ty z americké produkce [online]. [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.filmvychova.cz/cz/archiv-prispevku/?i=928-chceme-detem-ukazat-ze-animovane-filmy-nejsou-jen-ty-z-americke-produkce>

6,4,2. Vzdelávacie programy a Ponrepo

Filmové vzdelávanie zo strany NFA je naproti SFÚ rozšírenejšie. Budem sa však venovať len tým, na ktorých za posledné roky priamo participovala filmotéka Ponrepo. Najväčšiu pozornosť si zaslúži platforma Freecinema Pofiv o.p.s.. Tá v spolupráci NFA v priestoroch Ponrepa započala v roku 2014 cyklus Ponrepo deťom (premieta sa každú nedeľu až dodnes), a tiež viacero programov pre materské a základné školy. Freecinema na čele s jeho iniciátorom, absolventom produkcie na FAMU, Jiřím Forejtom podnietilo taktiež vznik mnohých regionálnych centier zameraných na filmovú výchovu. V spolupráci s FAMU pokračoval vo filmotéke Filmový kurz⁶¹ – ktorý okrem teórie ponúka mladým záujemcom možnosť na výrobe sa aj podieľať. Už od svojich počiatkov bola táto iniciatíva podporovaná pražským magistrátom, ministerstvom kultúry a Štátnym fondom pre podporu kinematografie⁶². Filmový kurz⁶³ sa rozdelil na dve časti – "Ako vidieť film?" a praktickú časť "Ako stvoriť film?" a záujemcov tvoria najmä uchádzači o prijatie na filmové vysoké školy. Okrem nich je aj záujem z strany pedagógov, ktorí by radi audiovizuálnu výchovu vyučovali. *„Za sedem rokov prešlo týmito kurzami niekoľko stoviek mladých ľudí, z nich sa množstvo dostalo na filmové školy a úspešne vstúpilo do filmového sveta.“*⁶⁴

Cyklus, ktorý od roku 2014 až dodnes funguje vo filmotéke sa nazýva Ponrepo deťom⁶⁵. Pravidelne prebieha každú nedeľu od

61 Na programe sa podieľa ako poradkyňa v oblasti teórie aj pedagogička FAMU, Tereza Czesany Dvořáková

62 Fond vo výročnej správe ocenil predovšetkým väzbu teoretických a praktických skúseností. Zásadným argumentom pre podporu bola komplexnosť vzdelávacích schém a ich aplikovateľnosť, uplatniteľnosť v českom filmovom prostredí.

63 Praktické kurzy sa konajú v priestoroch zrenovovaného Štúdiu FAMU, kde si uchádzači môžu vyskúšať aj prácu v postprodukčných štúdiách. Teorické prednášky sa presunuli do priestorov Kasárni Karlín.

64 Zdroj: SMÍTALOVÁ, Petra. Dnešní děti budou jiní diváci: Rozhovor Petry Smítalové s dramaturgem spoločnosti Free Cinema Jiřím Forejtem. Lidové noviny [online]. 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.eduin.cz/clanky/lidove-noviny-dnesni-deti-budou-jini-divaci/>

65 Iniciátorkou tohto cyklu je Alexandra Lipovská – bývalá pracovníčka oddelenia filmovej výchovy v NFA a taktiež spoluzakladateľka programu otvoreného vzdelávania FreeCinema.

15:00. Po premietaní býva vytvorená dielňa v chodbe kina. Premietanie zahŕňa prevažne české krátkometrážne animované filmy, výnimočne aj celovečerné snímky. Okrem projekcií zameraných na detských divákov organizuje oddelenie filmovej výchovy NFA aj lektorské úvody, pásma krátkych filmov a kreatívne dielne. Kino so teda snaží zaujať malých divákov spôsobmi, akými sa prezentovalo vo svojich počiatkoch. Program je primárne určený pre divákov od 3 do 12 rokov. Najväčší záujem, je podobne ako v slovenskej filmotéke, o animačné dielne. Ponrepo svoju vzdelávaciu činnosť po roku 2014 značne zintenzívnilo. Pridali sa kurzy filmovej výchovy pre pedagógov⁶⁶ a cyklus Ponrepo školám, ktorý priamo naväzuje na povinnú školskú výuku. Za cenu okolo 70 Kč mali študenti možnosť absolvovať viacero prednášok – napríklad Princípy pohyblivého obrazu, Film a literatúra, Zvuk vo filme, Novodobý český dokument a mnoho ďalších. V roku 2016 sa edukatívnych programov zúčastnilo viac ako 5000 záujemcov, zatiaľ čo v roku 2019 to už bolo len 1659 divákov. Nižší výsledok je však najmä dôsledkom presunu aktivít Freecinema do iných priestorov.

⁶⁶ Od roku 2014 je program akreditovaný Ministerstvom školstva, mládeže a telovýchovy

7. Záver

Slovenská filmotéka pôsobí omnoho nenápadnejším dojmom, než filmotéka NFA. Dôvodov je viacero. Kinosála slovenskej filmotéky narozdiel od Ponrepa návštevníkom ponúka len strohú atmosféru v trikrát menšej kinosále. Slovenský filmový ústav sa rozhodol vydať komerčnejšou cestou – síce dodržiava všetky pravidlá udávané asociáciou FIAF, avšak viac sa orientuje na komerčnú kinematografiu, čo im je umožnené vďaka ďalším trom kinosálam. Ďalším dôvodom je aj takmer neexistujúci marketing, a tak je divácka základňa filmotéky tvorená najmä študentami umeleckých škôl a cinefilmi, čo vytvára skôr dojem „múzea“. Hlavný dramaturg Michal Michalovič si za cieľ na nasledujúce roky stanovuje práve zameranie sa na širokú verejnosť. Nemožno im uprieť rozmanitý a kvalitný program a filmové vzdelávanie, o ktoré je čoraz väčší záujem.

Ponrepo naopak v divákovi zanechá silou svojho prostredia nevymazateľnú stopu – plátno schované za otvárajúcimi sa záclonami, historické priestory v ktorých hrávali hudobní veľikáni, či hudobné sprievody pri nemých snímkoch. Nielen prostredie má na čoraz vyššej návštevnosti Ponrepa zásluhu. V prvom rade treba pozdvihnúť prácu všetkých zamestnancov, ktorí sa podieľajú na čoraz bohatšom programe, v ktorom síce film vždy stojí na prvom mieste, no často je doprevádzaný prednáškami venujúcim sa aj súčasným problémom dnešného sveta.

Filmotéky Ponrepo a Lumiére čakajú viaceré výzvy. Dovolím si však tvrdiť, že vzhľadom na krízu kinodistribúcie a filmového priemyslu spôsobenú pandemiou, ich v porovnaní s ostatnými komerčnými kinami čakajú pozitívne výhliadky. Napokon, jedná sa o inštitúcie

zriadené národnými filmovými archívami, čo im zaručuje istú formu imunity v rámci financovania.

8. Zoznam zdrojov

Bakalárske práce

Tydlitátová, Anna. *Šťastné zajtrajšky: Utvárení moderní cinematéky v kontextu strukturálních změn Národního filmového archivu*. Praha, FAMU 2015. Vid' online. Prístup z: <https://dspace.amu.cz/jspui/handle/10318/8498>

Konzultácie a rozhovory

MgA. David Havas, manažér filmotéky Ponrepo

Mgr. Milan Klepikov, hlavný dramaturg filmotéky Ponrepo

Mgr. Michal Michalovič, hlavný dramaturg slovenskej filmotéky

Mgr. Zita Hosszúová, manažérka kina Lumiére

Legislatíva

Zákon (ČR) č.203/2006 Sb., o niektorých druhoch podpory kultúry a o zmene niektorých súvisiacich zákonov

Zákon (SR) č. 343/2007 o podmienkach evidencie, verejného šírenia a uchovávaní audiovizuálnych diel, multimediálnych diel a zvukových záznamov, umeleckých výkonov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Literatúra

Bartošek, Luboš: Ponrepo. Od kouzelného divadla ke kinu. Praha: Orbis, 1957

Online tlačené zdroje

Charlie centrum ožilo: Slovenský filmový ústav (SFÚ) dnes na Špitálskej ulici v Bratislave otvorí nové Kino Lumiere [online]. Bratislava: Pravda, 2011
Dostupné z:

<https://kultura.pravda.sk/film-a-televizia/clanok/58094-charlie-centrum-ozilo-je-z-neho-kino-lumiere/>

Slovenský filmový ústav: Kino Lumiere po renovácii premieta v styroch zrekonštruovaných a zdigitalizovaných kinosaloch [online]. Bratislava, 2016.
Dostupné z:

<http://www.sfu.sk/aktualne/354>

Slovenský filmový ústav: Rozhovor s Martinom Šmatlákom, členom rady SFÚ. 25fps.cz [online].

Dostupné z:

<http://25fps.cz/2008/slovensky-filmovy-ustav/>

Filmotéka uvedie staré dobré filmy [online]. Pravda, 2014.

Dostupné z:

<https://kultura.pravda.sk/film-a-televizia/clanok/313169-filmoteka-uvedie-stare-dobre-filmy/>

SMÍTALOVÁ, Petra. Dnešní děti budou jiní diváci: Rozhovor Petry Smítalové s dramaturgem společnosti Free Cinema Jiřím Forejtem. Lidové noviny [online]. 2019

Dostupné z:

<https://www.eduin.cz/clanky/lidove-noviny-dnesni-deti-budou-jini-divaci/>

Tlačové správy

Tlačová správa medzinárodnej organizácie FIAF [online]. Prístup z: www.fiafnet.org/images/tinyUpload/2019/08/2016-Prague-Congress-

Brochure-web.pdf

Tlačová správa SFÚ z roku 2014 [online]. Prístup z:

http://www.sfu.sk/uploads/ckeditor/attachments/290/VS_2014_SFU.pdf

Tlačová správa SFÚ z roku 2019 [online]. Prístup z:

http://www.sfu.sk/uploads/ckeditor/attachments/1955/VS_2019_SFU.pdf

Webové stránky

<<http://nfa.cz/cz/o-nas/historie/>>

<<https://nfa.cz/cz/kino-ponrepo/cykly/>>

<<https://nfa.cz/cz/vzdelavani/>>

<<http://europa-cinemas.org/>>

<<http://encyklopedie.brna.cz/>>

<<https://www.fiafnet.org/pages/Community/Code-Of-Ethics.html>>

<<https://www.fiafnet.org/pages/History/FIAF-Timeline.html>>

<<http://www.sfu.sk/slovensky-filmovy-ustav-o-nas/slovensky-filmovy-ustav>>

<<https://www.kino-lumiere.sk/klient-863/kino-241/stranka-8724>>